

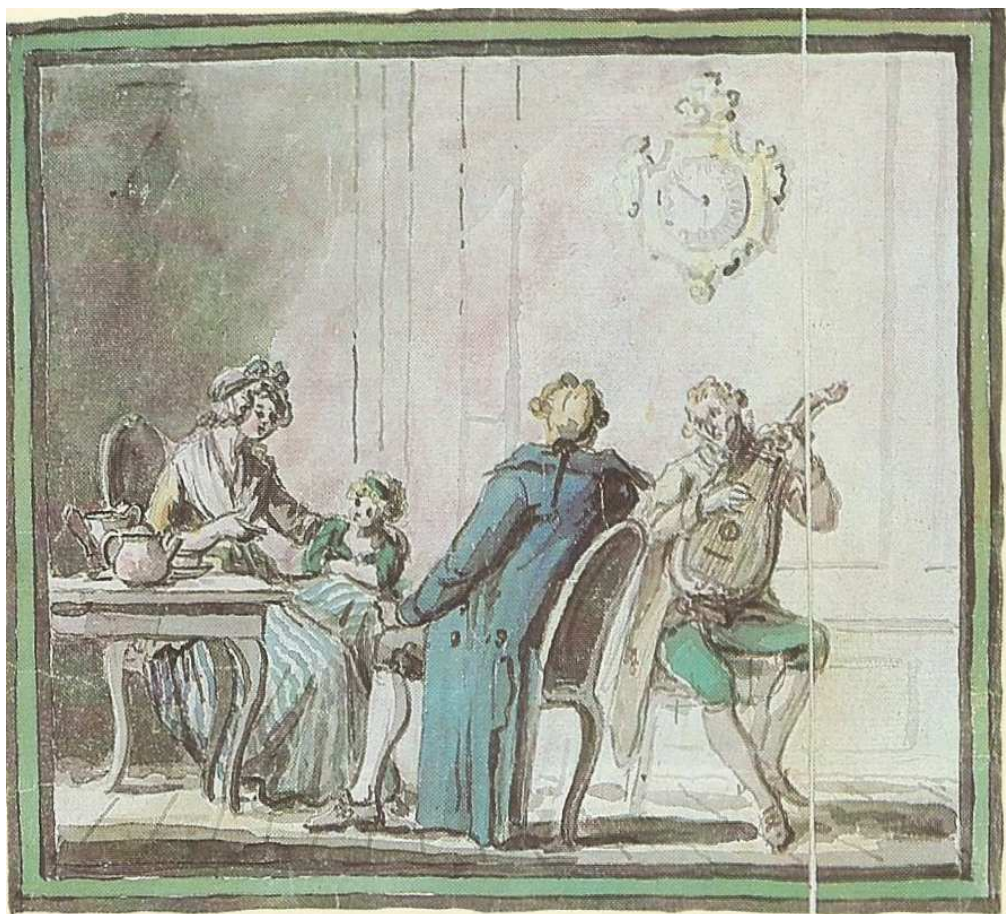
Meddelelser fra Selskabet

BELLMAN

I DANMARK

Nr. 85 maj 2015

BELLMAN 275 år

Charlotta Ulrica Hilleström (1770-1835):

Bellman underholder bryggeren Abraham Westman og frue ved kaffebordet.

Var det så også sandt?

Kommer man uforvarende til at slå op i sin svenske litteraturhistorie fra 1988, bliver man ved et bestemt opslag slået. Det er forfatteren Sven Delblanc og Bellmankenderen Lars Lönnroth som er redaktører på værket, og det er Delblanc som – *hör och häpna* – har fundet det nødvendigt at besvare spørgsmålet: *Slog Bellman sin fru?* Og dernæst: *Var Bellman svår på flaskan?*

I mange henseender er der forskel på hvordan man opfatter Bellman i Sverige og i Danmark, men én ting synes godtfolk enige om: at Fredman og Bellman er så godt som identiske, at det også var digterens livsmotto at *supa och dricka*. Fordommene flokkes så tæt at en litterær og litteraturhistorisk kapacitet som Sven Delblanc i selveste *Den svenska litteraturen bind II side 94-95* har set sig nødsaget til at skrive om det.

Og erklære: *Vi kan berolige publikum med at Bellman åbenbart aldrig slog sin kone. Og: Af familie og venner omfattedes han med stor kærlighed.*

Bevarede kregninger dokumenterer at han ikke har drukket pengene op. Dels drak han ikke særlig meget, og dels var det han drak, efter nutidige forhold latterligt billigt. Delblanc konkluderede i 1988: *I den gustavianske tids hvirvel af gæld, smålån og veksler var han helt enkelt for god til denne verden.* Det havde Klaus Rifbjerg ikke forstået da han i

digtsamlingen *Mytologi* fra 1970 indsatte sit Bellmanportræt *På Bellmans tid*. Her skrev han

*Carl Michael Bellman
havde det tit rædsomt
om formiddagen*

og udmaler i øvrigt alle alkoholikerens svageligheder.

Det ændrer ikke på det at Klaus Rifbjerg står som en af dansk og nordisk litteratures monumentale skikkelser, og alle der som aktive i de litterære selskaber dyrker kulturarven, forstår hvor meget den er forøget ved den vældige åndelige kapital han har efterladt os.

Det er sandt.

Bellmansällskapetets 275-årsfest

Vort svenske søsterselskab fortæller i al hast at det *planerar ett litet divertissement på Strindbergs Intima Teater den 22 oktober*. Dersom medlemmer af vort selskab skulle have tid, lyst og lejlighed til at overvære dette divertissement i Stockholm, kan vi anbefale at man henvender sig til Bellmansällskapet via sallskapet@bellman.org eller postadressen *Bellmansällskapet c/o Conny Roth, Konvaljstigen 10, SE 178 39 Ekerö, Sverige* og få reserveret billetter i god tid inden oktober, da pladsen er begrænset.

Vi anbefaler også brug af www.bellman.org for at orientere sig om program etc. Indtil videre anføres blot at separat program (er) på väg.

Forsiden I Westmans visbog (1790'erne). Om Westman læs f.eks. i Søren Sørensens Sisyphos i Slotsvagen. Familierne var nære venner, og Westman lagde sig sammen med andre venner i selen for at få Bellman ud af fængslet i foråret 1794.

København læser 3.3.2015

Fra den 27. februar til den 8. marts 2015 afholdt man *Københavns litteraturfestival*, under overskriften København læser; foredrag med fokus på kærligheden. Overalt i København fremlagde forfattere og skribenter deres værkers forhold til kærligheden. Bellman-

Forfatteren Søren Sørensen. Om Petrarca på hovedbiblioteket

selskabets formand Søren Sørensen og tidligere styrelsesmedlem provst Hans Lundsten var inviterede til at holde foredrag den 3. marts. De to foredrag fandt sted på hovedbiblioteket i København fra kl. 13.30 til 14.30, med en halv time til hver. I hovedbibliotekets stueetage havde arrangementsafdelingen indrettet *salonen* med små tremandsborde på første række og bagved to rækker stole. Biblioteket overraskede med at byde på drikkevarer og snacks i dagens anledning. Salen var fyldt med tilhørere, hvoraf SBiD's medlemmer var rigt repræsenterede. Vi blev budt velkommen til et tværlitterært arrangement, og Sigurd Kværndrup startede op kl. 13.00 med en oplæsning fra Chrétien de Troyes *Løve-ridderen*, der

blev karakteriseret som en højmiddelalderlig kærlighedsroman.

Uden pause gik vi videre til Søren Sørensens foredrag. Han talte om Francesco Petrarca, hvis værker tidligere er blevet gendigtet af vores formand, og hvis liv er beskrevet i hans nye bog *Petrarca. Liv, værk og virkning. Fakta og analyse*. Petrarcas digte til Laura har inspireret eftertidens skribenter til at hylde kærligheden,

Provst Hans Lundsteen. Om Bellmans religiøse digtning på hovedbiblioteket

som netop var emnet for dette årets festival. Formanden talte som medlem af Samrådet for de Litterære Selskaber i Danmark. Francesco led af en livslang tragisk kærlighed, til en hertuginde, som både forskere og litterater uden held har prøvet at identificere. Han skriver 340 kærlighedsdigte om og til hende, og selv efter hun er død, skriver han videre om deres æteriske kærlighed, idet han som god katolik i en Canzone anråber selveste jomfru Maria om igen at møde sin elskede Laura. Vores formand udfoldede sit dramatiske talent og læste i første omgang op af *Amors triumftog* og derefter af *Madrigal nr 52*, hvor digteren taler om Laura, så vi fornemmer, at hun er identisk med Diana fra Ovids *Metamorfoser*. Til sidst henledte Søren Sørensen vores opmærksomhed på Petrarcas humor og sluttede derefter af med at nævne den lange række af europæiske digtere, hvis værker bærer præg af indflydelsen fra den store renæssancedigter.

Carl Michael Bellmans syn på kærligheden blev på fornem vis repræsenteret af Hans Lundsteen. Bellmans syn på kærligheden i epistlerne og i Fredmans sange kender vi jo så godt. Det er kødelige og kontante forhold, men når vi bevæger os over i den religiøse digtning, hvordan forholder Bellman sig så til den himmelske kærlighed? Det belyste provst Lundsteen ud fra skjaldens juledigt. Han repræsenterede Selskabet Bellman i Danmark på denne dag.

Først talte Hans Lundsteen om Bellmans digtekunst for derefter at beskrive hans farverige persongalleri. Han kom selvfølgelig også ind på en beskrivelse af Fredmans epistler, hvor Bellman tager den erotiske kærlighed under digterisk behandling og ofte skildrer den med stor humor, men aldrig udstiller den som frivøl. Flere eksempler blev givet. Efter at have omtalt Par Bricole gik Hans Lundsteen i gang med at gennemgå epistel nr. 82, *Vila vid denna källa*, den sidste af Fredmans epistler. Her dør Fredman endeligt og uigenkaldeligt, hvorimod Ulla kun dør den lille død, når hun for sidste gang står brud.

Herefter var det tid til at omtale den himmelske kærlighed. Bellman skrev salmer, som netop Hans Lundsteen har oversat til dansk. Hans Lundsteen stiller det retoriske spørgsmål, var Bellman troende? Svaret er ja! Digteren kom fra en dybt kristen familie, og hans teologi er ganske klar og velfunderet. Lundsteen kritiserer Bellmanforskerne for ofte at se bort fra, at der ikke er særlig stor afstand mellem Bellmans evangeliske og jordiske digtning. Juledagssalmen blev læst op, og som afslutning blev endnu et religiøst digt fortolket. Så var det slut.

Dagen fortsatte med gode foredrag og mange fine oplæsninger om andre af de forfattere, som dyrkes i andre selskaber med samme kyndighed og varme.

Georg T. Amsinck

Bellman på jysk

Som det nok er medlemmerne af Selskabet Bellman i Danmark bekendt, har vor musiksk begavede formand begået en bemærkelsesværdig samling oversættelser af Bellman-digte til thybomål. Den bærer titlen *Skoel, bette pieger. En uhðwalg af epistler og sange på thybomål*. (Klim 2000). Men jeg mindes ikke at have set eller hørt megen omtale af den i de år jeg har været medlem af selskabet.

Jeg vil gerne være med til at råde bod på dette. Formandens oversættelser har, synes jeg, kvaliteter der står mål med Thøger Larsens og Jeppe Aakjærs jyske digte og oversættelser, og jeg foreslår at eventuelt interesserede opretter en studiekreds med henblik på at vurdere og nyde denne store indsats. Helt ideelt ville det naturligvis være hvis eventuelle thybomålkyndige ville melde sig – og selvfølgelig formanden selv.

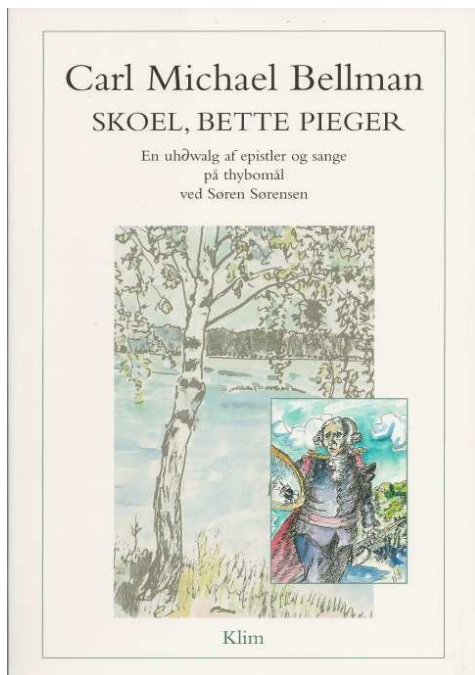
Jørgen Holst

Red.: Styrelsen har taget forslaget op og arbejder med forskellige modeller. Anmeldelse af interesse til Selskabets kontor på kirsoeren@pc.dk eller tlf. 45 89 36 35.

Om *Skoel, Bette Pieger*

Det där språket förstår jag mycke' bättre än när du sjunger på riksdanska.

En kvindelig tilhører fra Bellmans-sällskapet i Helsingfors 24.3. 1996

Digtning på dialekt opstod i romantikken; Blicher var den første med bl.a. *Jyden han æ stærk å sej*. Johan Skjoldborg, Jeppe Aakjær og Thøger Larsen har ydet vægtige bidrag i noveller og digte. Men man kan også finde klassikeroversættelser til jysk: Jakob Knudsen gengav Ciceros 1. Catalinatale – *Quousque tandem* - på hanherredmål, Aakjær genfortæller bibelhistorie på fjandbomål, og med sin gendigtning af Robert Burns' *Should old acquaintance be forgot* har han givet alle danskere mulighed for at synge om *de skjønne ungdomsdaw, å ja, de daw så swær å find!* – og det er i den række man skal se *Skoel, Bette Pieger* på thybomål.

Det er meget lidt der ellers findes på denne særprægede dialekt, et par digte af J. P. Jacobsen – hvis rigsdansk i øvrigt er stærkt præget af denne livfulde mundart^N, en enkelt digtsamling. Det særprægede gælder både alfabet (lydsystem) og grammatik; det mest karakteristiske er måske navneordene og deres bøjning, der skelnes ikke mellem fælleskøn og intetkøn (en og et/den og det) - både gård og hus er *den*. I stedet for *byen* hedder det *æ bøj*, i stedet for *drengens cykel* hedder det *æ knæjt hans cykel*. Det giver en hel anden sætningsrytme: jamber i stedet for rigssprogets trokæer.

Noget andet der karakteriserer dialekt-digtningen og mange dialekttalendes forståelse af myter og sagn, er lokaliseringen til ens eget landskab. En halvонkel mente således bestemt at mortensaften havde navn efter en gåsheyrde i Thy – og ellers var historien som den om Sankt Martin af Tours.

Det er den omlokalisering der også er sket med Fredmans Epistlar og Sånger, fra Stockholm og Mälardalen til Thisted Bredning.

Udgivelsen indeholder ret fyldige informationer om de biografiske og sproglige forhold.

Note: *Alle mine roser* – om J. P. Jacobsen og Thisted i sproget. *Jacobseniana Skrifter fra J.P. Jacobsen Selskabet nummer 8* marts 2014.

Fredmans Sang nr. 64 på thybomål:

Sih, de sommerfåwl' så skjønn da
Emell totter fræ æ dis
Hytter sæ no i æ grønn da,
Byg'er blomstertelt' på gammel wis;
Hwer en kræ i kjar og engdrag
Wågner mæ æ suel si skjîn,
Flagrer rundt som war'e pinsdag,
Blywer swimmel i så lun en wind.

Note: *Fjäriln vingad* findes i et stort antal for-danskninger, her er en version på thybomål.

Hytter sæ no i æ grønn: sitt gröna skjul tillaga.

Pinsdaw gengiver ny högtidlig.

Søren Sørensen

Bellmans musikinstrumenter

Et causeri af Georg T. Amsinck

Samtiden kendte Bellman for hans musikalske improvisationer og visesang; to elementer som han altid benyttede, når et selskab skulle underholdes. Vi ser ham i dag primært som en stor digter, der har lånt og omskrevet musik til sit eget brug, men man kunne med nogen ret se ham som en stor musiker, der skrev vers til improviserede melodier. Han spillede formodentlig musik, før han skrev digte. Og hvilket instrument startede han så med at spille på? Vi har heldigvis hans eget udsagn fra en halvhjertet selvbiografi, som han skrev med udsigten til at tjene en dukat per bladside, et beløb hans gode ven lægen doktor Anders Blad udlovede ham, mens han sad inde på slottet for en ubetalt gældspost.

I 1759, nitten år gammel, møder han borgmester Bedinus Renhorn ved Munkbroen, og som han skriver: *Jag hade lärt hans dotter, som då med sine föräldrar bodde på Frimurare-Barnhuset, at spela Citra, hvilket instrument jag den tiden ojämtförligen trakterede.* Vi får her to vigtige informationer, for det første at han spillede et instrument som på svensk hedder Cittra, og derudover at han allerede spillede instrumentet uovertruffent. Han var altså på det tidspunkt en habil musiker, der underviste elever i at spille på det instrument, som på dansk hedder en Cister.

Cister er betegnelsen på forskelligartede strengeinstrumenter med enkelte fæl-

lestræk. Instrumentet er kendetegnet ved et mere eller mindre pæreformet korpus med en flad bund. Halsen, på hvilken der er bånd ender i en seglformet skruekasse, hvori man spænder strengene, der er lavet af metal. Cisteren kendes fra England allerede i det 13. århundrede under dets engelske navn Cittern, men instrumentet blev først populært i Europa i det 15. århundrede, hvor det som amatørinstrument blev udbredt i de borgerlige kredse. Det var billigt at fremstille, strengene gik sjældent i stykker, og når de først var blevet stemt, holdt de stemningen fra undervisningstime til undervisningstime. I begyndelsen af 18-hundredetallet overtog guitaren dens plads i popularitet. Cisteren blev bygget overalt i Europa fra Italien til Sverige, men i Hamborg designede instrumentmageren Joachim Tielke, der var arbejdsaktiv i slutningen af det 17. århundrede, en særlig udgave af cisteren, den vi i dag kalder Hamborger citrinchen. En lille klokkeformet cister, der næsten kan være i en frakkelomme, så en omvandrende skjald kunne transportere den uden problemer. Tielke vidste i øvrigt, hvordan man skulle lave instrumenter for vandrende spillemænd; han var violinbygger og fremstillede de såkaldte pochetter, som var så små, at de netop kunne passe ned i en lomme. Se herunder et eksempel på en af hans meget smukke barokpochetter fra 1679.

Pochette fremstillet i 1679 hos instrumentmager Joachim Tielke i

1709, rejste fra 1698 og to år frem på en europæisk dannelsesrejse. Han, der senere blev professor i Uppsala, var ualmindelig musikalsk og spillede lut samt havde en særdeles god sangstemme. I Hamborg købte Johan en citrinchen, som efter

Carl Michael Bellmans farfar, Johan Arndt Bellman, der levede fra 1664-

hans død gik i arv til Bellmans fader, som senere gav den til sin søn.

Hamborger citrinchen fra 1695. Købt i Tyskland af Johan Arndt Bellman år 1698-1700

Andre luthierer end Tielke byggede instrumenter af tilsvarende art, og da han mest af alt fremstillede stærkt dekorerede instrumenter som pochetten, er det ikke andsynligt, at det er her Bellmans lille cister blev lavet.

Bellman har anvendt instrumentet som sit foretrukne ved selskabelige forestillinger gennem hele livet. Han havde jo spillet på det fra sin tidlige barndom. Det var nemt at transportere rundt om natten i det regnvåde og kolde Stockholm. Fra kro til kro eller til et sent selskab, hvor han skulle underholde velhavende gæster, der ofte var hans venner og mæce-ner. En af Bellmans biografer Per Daniel Amadeus Atterbom omtaler et øjensvidne i så henseende. Det er bibliotekar Westman, der beretter om skjaldens udseende og siger: *Han träffades ofte i en gul öf-verrock, hvarunder han plägade bära mandolinen*. Man skal være forsigtig med at sige, at det ikke var en mandolin, men Bellman bar tilsyneladende sit instrument under frakken for at beskytte det mod regn og rusk. Det passer ellers

Bellman tegnet af Johan Tobias Sergel i 1790

meget godt med, at det kunne være hans Hamborger citrinchen, der kun var omkring 68 cm lang.

Når man ser Sergels billede af Bellman, kan man godt forestille sig den lille cister gemt under hans lange frakke. Billedet illustrerer ellers noget ganske andet nemlig: *Bellmans mårgonsup med smörgås i hand, trött och trumpen*. Til senere brug har vi her mulighed for at se, hvad andre har omtalt, at Bellman ikke er en lille mand, men forholdsvis høj af statur.

Hvad skete der med det lille instrument? Bortset fra, at Bellman brugte det hele sit liv, så nåede han dog til et tidspunkt, hvor gigt og andre sygdomme indhentede ham. Man kan forestille sig, at han til sidst fik besvær med at spille musikinstrumenter, især hvis de som cisternen havde metalstrengene, og endelig holdt op med at spille. Den sidste gang han optrådte til et aftenselskab, er det slående, at han intet instrument havde med sig. I efteråret 1794 lod han sig invitere til en aften hos teaterchefen baron Claes Rålamb. Hans ven Gyllengranat begynder at drikke med ham, og til sidst rydder Bellman bordet foran sig og begynder at tromme et præludium på bordet med sine fingre, derefter imiterer han kirkeklokker og orgeltoner, for tilsidst med sprukken stemme at synge *Som fåglar små, när dundra må*. Alle morer sig og ler en sidste gang ad og med Bellman, men intet instrument blev trakteret. På det tidspunkt har han allerede foræret sin citrinchen til den tidligere omtalte doktor Blad.

Bellmans søn Adolf erfarer efter eget udsagn, at doktor Blad senere har foræret instrumentet til professor Böcker i Åbo. Han henvender sig til denne, og professoren afstår ædelt instrumentet til skaldens søn, der skriver: *Snart återkom den älskade klenoden och skattas af mig som det dyrbaraste jag äger*. Senere lever det en omskiftelig tilværelse, for i år 1850 at blive givet til Vitterhetsakademien, hvorfra det i 1953 blev overført til Stockholms historiska museet, hvorfra det for få år siden blev skænket til Scenkonstmuseet.

Hvis vi går kronologisk frem, støder vi på Pehr Kraffts oliemaleri af *Poeten Bellman* fra 1779. Billedet blev bestilt af Gustaf III i taknemmelighed over, at Bellman havde gjort et stort og godt lobyarbejde for bondestanden, der var pro-

royale. Pehr Krafft havde i 1745 opholdt sig i København, hvor han studerede under den dengang dygtigste maler i Norden Carl Gustaf Pilo, det var ham, der senere blev hofmaler i såvel Danmark som Sverige. Lad os få en ting på det rene. Krafft har malet Bellman ud fra ideen om, at denne skulle fremstå som en smuk poet, der forlenede musik og digtning i en og samme person. Billedet gengiver ikke Bellman, som han så ud på det tidspunkt, men er et stærkt idealiseret portræt af kunstneren. Det gjaldt personen i billedet, hvis ansigt var gengivet med et huld, som Bellman ikke havde på dette tidspunkt af sit liv. Jeg minder blot om, hvordan han ser ud på billederne, som Sergel og Hilleström tegnede. Dette fører os frem til vort egentlige ærinde, instrumentet i Bellmans favn. Som før omtalt, er billedet en kunstnerisk fortolkning, og instrumenter i billeder er normalt aldrig korrekt gengivede, således heller ikke her, må vi formode. Det første der træder

***Pehr Krafft
d.æ. Poeten
Bellman. Et
oliemaleri
fra 1779***

***Martin Bagger
der spiller
på en kopi af
Bellmans
Hamborger
Cithrinchen***

i øjnene er, at instrumentet dækker Bellmans torso fra højre til venstre samt under højre underarm og ud over venstre skulder. Hvis jeg måler på mig selv, der ikke er særlig stor, vil instrumentet være længere end en meter. Heraf kan vi slutte, at Krafft har gjort instrumentet større end virkeligheden, helt sikkert for at fremme optikken på musikkens andel af poeten Bellman storhed.

Hvis vi sammenligner med, hvorledes en citrinchen ser ud i en nutidig skjalds arme, kan billedet af Martin Bagge, der spiller på en kopi af Bellmans citrinchen, bruges. De to instrumenter er ikke identiske. Selv antallet af strenge afviger. Instrumentet på maleriet har seks dobbeltstrenge i alt 12 strenge, mens den lille citrinchen kun har 11 strenge fordelt på fire dobbeltstrenge og tre enkelte basstrenge.

Bellman med cister. Lavering af Pehr Hil-leström 1792

Hvad kan vi lære om billedets musikalske elementer?

Det vigtigste er nok, at vi her får en formodet vished for, at Bellman knipsede strengene med sine fingre. Cistrene kunne enten knipses med et plekter eller fingrene. I første tilfælde var lyden sprød og ensartet, hvorimod fingerknipsning gav en blødere og fyldigere klang, som kunne formes af kunstneren efter behov. Plektret var selvfølgelig nemmere at bruge af kvinder med sarte fingre, medens knipsning med fingrene krævede større styrke og robusthed. Det er jo ikke nogen hemmelighed, at instrumentet på billedet er en cister. Det ses af den karakteristiske seglformede skruekasse.

Mange har udtalt sig om instrumentets type og tilhørsforhold. Jeg vil selvfølgelig også gerne give mit bidrag til denne debat. Når en kunstner skal male et olie-maleri af bemeldte art, starter han med at skitsere på lærredet. Hertil har han brug for modellen. Senere kommer modellen

igen og sidder for ham, især til ansigtet. Det har ikke været nødvendigt for Bellman at slæbe et musikinstrument med hver gang. Maleren kan udmærket klare sig med et tilsvarende, som han har stående til samme brug. De fleste store malere har haft deres eget in-

strument, som de trakterede i gode venners lag, typisk med en varm bowle punch og en god pibe tobak. Eller de har i deres atelier haft musikinstrumenter, som de udstyrede deres modeller med og i øvrigt brugte til at se efter, når de skulle færdigøre billedet. Jeg forestiller mig, at Pehr Krafft har haft en tolvstrenget cister stående i sit atelier, og at det er det instrument, vi ser på billedet. At han så har overdrevet proportionerne en del, er et spørgsmål om kunstnerisk fortolkning. Modsat kan det med nogen ret fremføres, at Bellman i virkeligheden havde en cister, som den på Kraffts billede, hvis man altså tror på, at kunstneriske billedgengivelser er nøjagtige. Både Charlotta og Pehr Hilleströms billeder af en spilleende Bellman viser tilsyneladende et tilsvarende instrument, ligesom Elias Martins akvarel fra 1792 antyder det.

Det næste musikinstrument er en cister fra 1781, som er bygget hos Kongelig Hof instrumentmager M.P. Kraft i Stockholm.

Instrumentet kan i dag ses i Bellmanhuset, der ejes af ordensforeningen Par Bricole. En selskabsforening, der blev indstiftet af Olof Kexél i 1779. Par Bricole er et billardudtryk for en indirekte – fortolket som en tilfældighed. Bellman, der var medstifter, betød meget for foreningens ansigt udadtil, og han blev da også dens første ordensskjald.

Matthias Petter Kraft nedsatte sig som selvstændig mester i 1778 og begyndte i 1780 at bygge ovenstående type cister.

Det er et ottestrenget instrument, som blev udviklet af hans læremester, den kendte violinbygger Johan Öberg. Öberg tog sit udgangspunkt i den engelske luthier John Prestons udvikling af den engelske cister. Det var ham, der i 1766 konstruerede den første *ur nogle metal stemmekasse*, som man betjente med en af datidens ur nøgler for enden af gribebrættet, hvis spændingen af metalstrenge skulle ændres. Det har lettet arbejdet med at stemme cisteren betydeligt. Öberg øgede korpus størrelse og gjorde det mere spidst mod gribebrættet. I dag er M.P. Kraft mest kendt for at have designet den svenske lut, et instrument han skabte i samarbejde med vennen, hofkapelviolinisten J.W. Ankar.

Efter Bellmans død måtte hans enke Lovisa sælge alt indbo, undtagen den kridtpipe hun stoppede få øjeblikke, før poeten døde. Men i konkursboet er der ikke optegnet noget musikinstrument overhovedet. Vi ved til gengæld, at kroejeren Abraham Fischer i slutningen af 1794 præsenterede en fordring på 6 Rd, 43 sk og 9 rst, for hvilken han tog en cister i pant: *hwarföre i underpant blifwit lemnad en Zittra med foderal*. Det afgørende er, at cisteren var i en instrumentkasse, hvilket betyder, at der kun kan være tale om den cister, Kraft byggede. Et udsagn om instrumentet får vi fra sønnen Adolf, der om sin søgen efter familiens citrinchen skriver: *Ännu anade jag icke at det var densamma Prof. Bladh innehaft, utan trodde det vara en större Cittra, som min far på sednare tiderna nyt-*

**Cister bygget hos
Kgl. Hofinstru-
mentmager
Mathias Petter
Kraft i 1781**

*tjade och som, ef-
ter min fars död,
aldrig kom til rät-
ta.* Senere købte
den foretningsdri-
vende A.W. Frése
cisteren, som der-
efter gik igennem
flere ejeres hæn-
der, før grosserer
C.C. Söderström i
1897 skænkede det til Par Bricole.

Selv om denne artikel ikke er et viden-
skabeligt dokument, kan det være fristen-
de at fremkomme med nye ideer. Så
hvorfor ikke! Lad mig prøve med spørgs-
målet: *Hvorfor erhvervede Bellman dette
instrument så sent i livet?* Han var trods
alt over 40 år gammel og havde hele sit
liv spillet på farfaderens citrinchen, et in-
strument han havde næsten til sin død.
Svaret er: *Forði han havde brug for det!*
Postulatet er nu, at den lille citrinchen
gav for svag en lyd fra sig, og at han hav-
de brug for et større instrument, der ikke
kun var hørbart i en stue, men også kun-
ne høres fra en scene eller i en større sal.
Længden på cisteren fra Krafts værksted
var 87 cm mod den lille cister, der kun
var 68 cm, hvilket svarer til en øgning på
30%. Krafts instrument havde desuden et
større korpus og en mindre skruekasse

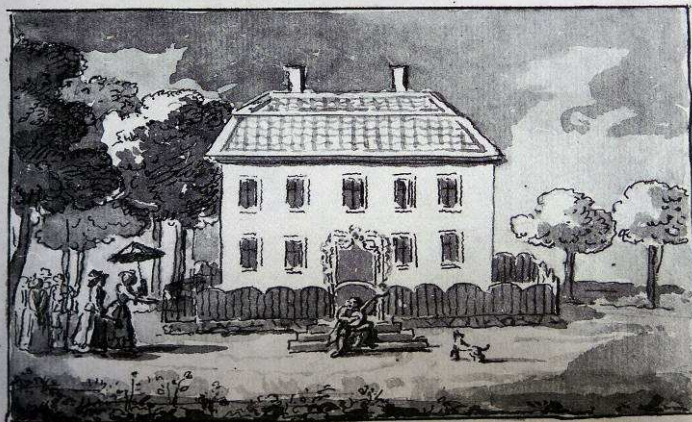

samt en mensur på 50,5 cm, hvilket er
strengens svingende længde. På dette
tidspunkt havde Bellman Gustaf III's be-
vågenhed, og kongen inddrog ham i sin
teatermenage. Bellman spillede altid ko-
miske figurer, og hans talent for imitatio-
ner var formodentlig mere kendt af kon-
gen end hans skrevne skuespil. Den dan-
ske teaterhistoriker, professor Torben
Krogh fremdrager en regibemærkning
om en såret soldat på scenen fra så sent
som 1790, hvor der står: *Sedan sjunger
Soldaten en Impromptu, accompanerad
af sin Cittra.* Det er Bellman i en rolle,
han gjorde stor lykke med. Hertil havde
han brug for et større instrument, som så
blev købt hos Kraft. Cisteren har han
kunnet efterlade på Haga liggende i in-
strumentkassen. Da Bellman gik konkurs
i 1788, havde han i alle tilfælde ikke
cisteren hjemme i Store Nygatan 20, vi-

HELENAS Fest

Den 31 Júlíi. 1792

Bord: Diverthement

Bellman byder Helena Quiding velkommen til hendes sommerbolig. Pehr Hilleström.

ser en boopgørelse fra dette år, hvorimod han senere har taget den hjem, man kunne tænke sig, efter mordet på Gustav III i 1792. Fra øjet for enden af skruerkassen og ned til bunden bandt man en flettet snor, så Bellman ubesværet kunne bære cisteren på ryggen, hvis han ønskede at bevæge sig rundt på scenen. Den lille citrinchen derimod skulle spilles i siddende stilling uden mulighed for, at Bellman kunne bevæge sig ret meget. Til at understøtte mine ræsonnementer kan museumskurator Cary Karp's undersøgelse af Kraft-cisteren fra 1990 fremføres. Han

konkluderer, at instrumentet er i god stand, ikke har været omlakeret, bærer ringe spor af brug og derfor ikke kan have været Bellmans "arbejdshest". Hvem der dækkede udgiften til instrumentet er ukendt, men helt forkert er det nok ikke, hvis man gætter på kongen, hvis private kasse i forvejen betalte for hans teaterinteresser. Har Bellman så spillet på andre instrumenter end de her nævnte? Så løst som spørgsmålet er formuleret, kan det kun besvares med et ja. Bortset fra de mange instrumenter han konstant imiterede, så kan

man ikke forestille sig, at han er gået et helt liv igennem som skjald uden at have spillet på andre eller andres instrumenter, instrumenter der har været enten hos de velhavere, han optrådte for, på kroerne eller hos de af hofmusikerne, der var hans trofaste beundrere. Som min gode ven violinbyggeren Mads Hjorth siger, musikere, der spiller på strengeinstrumenter med bånd, kan nemmere skifte fra et instrument til et andet af samme type eksempelvis fra lut til guitar, uden at det går ud over musikkvaliteten. Derimod lyder det ikke altid lige godt, når

Cister fremstillet af den københavnske violinbygger Andreas Hjorth (1752-1837)

violinister skifter til en anden violin. Årsagen er, at man på violinen er afhængig af indøvede fingerpositioner, hvilket ikke er nødvendigt på en lut, hvor båndene helt nøjagtigt angiver fingrenes position. Med denne viden kan vi godt forstå, hvis Bellman, som han blev ældre og mere skrøbelig, har følt det ønskværdigt ikke at slæbe for meget rundt på sit eget instrument, når han alligevel kunne låne sig frem. Det vil samtidig forklare de mange forskelligartede cistre, som vi ser ham med på billeder, også selv om vi ved, at tegnerne eller malerne ikke var særlig korrekte i deres gengivelser. At Bellman ikke var afhængig af sit eget instrument, tjener følgende eksempel. I de sidste år af sit liv havde Bellman en beundrer i den velhavende Helena Quiding. Hun holdt store selskaber, til hvilke Bellman var inviteret som en fejret kunstner og kærkommen gæst. I marts 1792 beder Bellman hende om at leje en cister, så han har et musikinstrument til en af hendes soireer, og når vi kommer til juli må-

ned samme år, er han aktiv i at byde hende velkommen til Heleneberg, der var hendes landsted i det nordlige Djurgården, formodentlig med det lejede musikinstrument.

Mads Hjorth er 6. generation af violinbyggere i København. Den første var Andreas Hjorth, der levede på samme tid som Bellman. Og interessant nok byggede Andreas Hjorth i slutningen af 17-hundredetallet en smukt udformet cister, som eksisterer den dag i dag.

Instrumentets korpus er originalt, medens skruekasse og skruer formodentlig er af nyere dato. Om det er blevet brugt til at akkompagnere nogle af Bellmans viser med, kan ikke siges med sikkerhed, men mon ikke!

Og så endelig, hvem lærte lille Calle at spille cister? Bellman skriver jo, at han lærte at håndtere *Apollons lyra* af den geniale privatlærer Clas Ludvic Ennes. Men selv om Apollo er gud for musik og digtekunst, tænkte Bellman kun på den poetiske side af sagen. Intet sted nævnes

det, at Ennes underviste ham i musik. Man skal samtidig huske på, at da Ennes kom til det bellmanske hus, var Carl Michael en ung mand på 14 år. Siden sit sjette år, altså i otte år, havde han modtaget privatlærerundervisning, med det formål at blive præst. Med den familiebaggrund han havde, har han uden tvivl skullet modtage musikundervisning fra sin tidlige barndom, men af hvem? Han omtaler aldrig rigtigt sin fader, og man har ment det skyldes, at de havde et anstrengt forhold til hinanden. Hvis Bellman undgik at nævne faderen generelt, ville han vel også undgå at nævne det, om denne havde undervist ham i musikfærdighed. Faderen overdrog jo ellers den lille citrinchen til sønnen, og det må da have været naturligt, hvis han også gav ham lidt instruktion med på vejen. Ikke sandt! Nå, men måske var faderen en travl mand, der ikke havde tid til sin søn, så han også ansatte en god privat musiklærer til dette formål. Bellman har sagt, at han var en flittig skoleelev som barn. Sådan har det uden tvivl også været

med musikken, hvilket endte med, som vi ved, at han blev en sand musikvirtuos. Tak til

Skjalden Martin Bagge i Göteborg. Også fordi vi måtte bruge hans billede.
Skjalden Carl Håkan Essmar i Stockholm.
Elisabeth Regner Ph.D. Senior kurator.
Historiska Museet.
Violinbygger Mads Hjorth, København.
Carl Michael Bellman og al den litteratur, der er skrevet om ham.

Ulla skal paa Bal i Viborg

Mange vil med glæde mindes Tine Topsøe-ensembles festlige opførelse af Johan Ludvig Heibergs *Ulla skal paa Bal* på Sophienholm i 2012, da vi fejrede Johanne Luise Heibergs 200 år.

Nu skal forestillingen fornøje folk i og omkring Viborg.

Ved redaktionens slutning ved vi blot at der bliver en eftermiddag med musik og sang i gården mellem Viborg Teater og Viborg Musiksal. Tidspunktet er endnu ikke fastlagt, men efter det oplyste formentlig i august. Følg hjemmesiden.

Sidste åres regnfulde Bellmandag i Lyngby kapel

St. Bogdag på Hald holder flyttedag

Siden 2003 har bog- og litteraturfestivalen St. Bogdag på Hald været afholdt inde og (mest) ude på Hald Hovedgaard en lørdag først i august.

Det er gået godt alle år, men nogle år har det været noget af en vejrmæssig udfordring at gennemføre et (hovedsagligt) udendørsarrangement på sådan en augustlørdag. Nogle gange (mindst 3) er udviklingen af St. Bogdag så at sige druknet i augusttropisk styrtregn, og det har ikke været sjovt.

Nu er Halds Peter Rannes dykket ned i de meteorologiske statistikker for 2003-2014 og har der set at den gennemsnitlige mængde af regn på en lørdag i begyndelsen af august har været 3 gange større end på en tilsvarende lørdag i slutningen af maj.

Konklusionen er entydig: i 2015 flyttes St. Bogdag på Hald fra begyndelsen af august til slutningen af maj. I 2015 afholdes St. Bogdag på Hald således **lørdag den 30. maj kl. 10-17**.

Der er andre fordele end det vejrmæssige ved at flytte St. Bogdag fra august til maj. Bl.a. vil planlægningsfasen op til St. Bogdag ikke ligge midt i sommerferien, ligesom St. Bogdag i maj ikke længere vil falde sammen med andre store lokalt baserede kultur- og sportsarrangementer.

Par Bricoles Bellmandag i Stockholm den 26. juli

Bellmandagen i Stockholm 26.7.2015

Af de endnu sparsomme oplysninger på parbricole.se fremgår: "Par Bricole med samtliga talentgrupper framträder på Stora scenen i Kungsträdgården med start kl. 15.00." Af bellman.org fremgår: "26.7.: Medlemmer i sällskapet bereds filt vid Bellmansstatyn / Bellmansro på Par Bricoles Bellmandag."

Nærmere oplysninger fremkommer på ovennævnte netadresser.

Par Bricole-folk leger Bellman ved Börshuset i Stockholm på Bellmandagen 2002. Fra Sørenskitsebog.

Bellman 275 i Foreningen Nordens blad

Bellmans jubilæum markeres på bedste vis af Foreningen Norden i dette tidskrift *NORDEN Nu* nr. 2 2015. Over to sider interviewes formanden om SBiD's historie og virke; interesserede kan finde Foreningen-Norden.dk og dér ved et klik komme til at læse det indholdsrige blad.

Bellmans betydning for skandinavismen er velkendt for de fleste, men de fleste lokalafdelinger af Foreningen Norden har også på et eller andet tidspunkt været samlet om en Bellmanaften eller et Bellmanforedrag. Det er således ikke noget rent og skært tilfælde at Erik Harbos Bellmankoncerter med trioen indledtes i 1978 ved et Foreningen Norden-arrangement i Sakskøbing.

Tranströmer (1931-2015)

Pinsen 1995. Østersøen var ikke længere blot "fredens hav"; nu var det også blevet frihedens. Ikke længere de *Östersjöar* som Tranströmer havde digtet om 21 år tidligere. I Visby på Gotland havde forfattere og oversættere fået etableret et litteraturcenter, og her samledes fagfolk fra alle Østersølandene.

I 1992 havde seks store øer i Østersøen fået deres egen historie skrevet, *Øerne i Østersøen/Öarna i Östersjön*, og forfatteren til den var ligesom Tranströmer inviteret med til en festival med Carl Michael Bellman som samlende figur. Forskere, digtere, oversættere og sangere fra Østersølandene var der.

Festivalen åbnedes ved en picknick på Fårö. Bl.a. andet læste jeg et digt om Bellman.

Bagefter blev jeg mødt ved lågen af en lang, mager, venligt udseende mand, i skikkelse ikke meget forskellig fra Bellman. Han greb min hånd, fremstammede: - *Mycket bra ...*

Tomas Tranströmer. Slagtilfældet gjorde det vanskeligt for ham at tale. Venligheden var ikke til at tage fejl af.

Siden har vi flere gange delt podium, til digtaftner forskellige steder i Sverige. Altid mødtes med stor glæde. En utrolig gribende oplevelse hver gang. Han havde så godt som mistet talens brug, så hans kære Monica fortalte hvad han ville have sagt hvis han havde kunnet. Ramte hun ikke helt præcist, brummede han, og hun ændrede udtalelsen, til han viste sig tilfreds. En stor digter, et stort menneske.

Mindeord ved Søren Sørensen

Bellmandagen på Sophienholm søndag 16.august 2015 kl 14

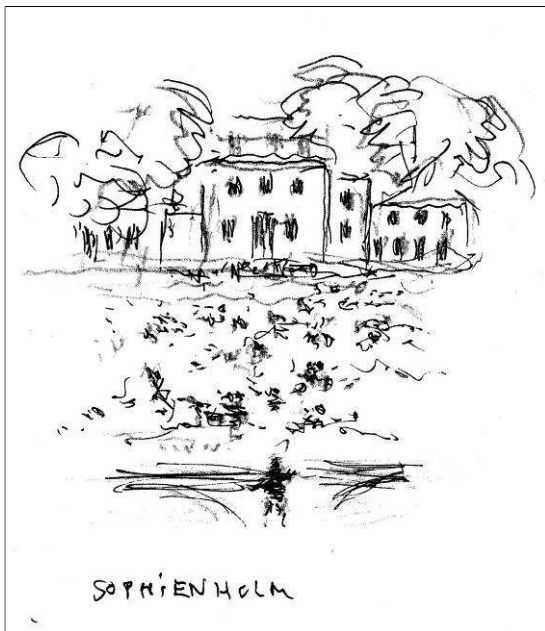
Sophienholmudvalget lover, at det igen i år bliver en dejlig koncert! Vi har ligesom sidste år aftaler med skuespilleren Nis Bank-Mikkelsen og guitaristen Jan Sommer – og desuden kommer den fantastiske svenske troubadour og berømte Bellmanfortolker Martin Bagge! Han plejer at præstere en herlig ping-pong med sin gode ven Nis. Fællessangene vil blive accompaneret af musikgruppen ”Firkløveret” fra Rudersdal. Kunstnerisk tilrettelægger er Jarl Forsman.

Selskabets formand, forfatteren Søren Sørensen har lovet at være konferencier – og da det i år er Bellmans 275 års fødselsdag, vil han nok underholde med lidt ekstra engagement og begejstring? Fødselsdagen fejres med en Digtkonkurrence, som er omtalt i medlemsbladet nr 84 i marts, og de tre vindere vil få overrakt præmierne – og få lejlighed til at læse deres digte op ved koncerten.

Vi må bede ”Vor Herre” om godt vejr 16. august – nu har vi i to år måttet benytte os af Store Kapel på Gyrithe Lemchesvej, som for øvrigt har en fantastisk fin akustik og gode parkeringsforhold, så disse Bellmandage blev succes som sædvanligt – men vi trænger virkelig til et brag af en solskinsdag på plænerne neden for Sophienholm, så vi under koncerten kan sidde og nyde vores medbragte frokost med et godt glas vin til - i det storslåede natursceneri ved søen!

Vi gør opmærksom på, at man kan sejle derud med Bådfarten fra Lyngby – det vil være en perfekt start på en herlig eftermiddag!

Sophienholmudvalget består af Karen Nordentoft, Jarl Forsman og Dorte Koks-bang Jepsen.

Indhold:

Leder

Foromtale af Bellmansällskapetets 275-årsfest den 22. oktober.

Om *København læser*. Georg T. Amsinck

Bellman på jysk. Jørgen Holst

Om *Skoel, bette piger*. Søren Sørensen
Fredmans Sang nr. 64 på thybomål

Bellmans instrumenter. Georg T. Amsinck

Indbydelse til Store Bogdag på Hald 30. maj

Bellmandagen i Stockholm 26. juli

Indbydelse til Bellmandag i Malmø 7. juni i Slottsparken kl. 13.00 -15.00

Foromtale af Ulla skal på Bal i Viborg:
Bellman 275 år. I Foreningen Nordens
blad Norden Nu nr.2. 2015

Om Tomas Tranströmer. Søren Sørensen
Foromtale af Bellmandagen 16. august

Illustrationer af Georg T. Amsinck,
Charlotta Ulrica Hilleström, Pehr Hilleström,
Pehr Krafft d.ä, Johan Tobias Sergel, Søren Sørensen, Hans Lundsten

SALG AF BØGER:

Skrifter udgivet af SBiD: Alle gratis for medlemmer så længe oplag haves:

Jens Kr. Andersen: Bellman og de danske
guldalderdigtere

Søren Sørensen: Danske Bellmaniana

Torben Krogh m.fl.: Bellman og Danmark

M.Brøndsted: Nyere Bellman-studier m.m.

Bellman i Billed og Digt 2011 348 kr.

Lars Huldén & Jennie Nell: Carl Michael
Bellmans liv og værk

Hans Lundsteen: C. M. Bellmans salmer

Salg af CD og DVD

Erik Harbo m.fl.: Bellman i Kbh. Bymuseums
Havesal (udg. 2012) dvd specialpris 80 kr.

Nis Bank-Mikkelsen & Bellmaniakvartetten

Selskabet Bellman i Danmark

Formand: forfatteren Søren Sørensen

Næstformand: lektor, mag.art. Per Olsen

Sekretær: billedhuggeren Karen Norden-
toft

Kassemester: pens. Geert E. Petersen

Styrelsesmedlemmerne

Civiløkonom Georg Teddy Amsinck

Komponisten Henrik Bøggild

Skuespilleren Jarl Forsman

Operasanger Erik Harbo

Bioanalytiker Dorte K. Jepsen

Gymnasielærer Randi Larsen

Visesanger Alex Pedersen

Speciallæge Henrik Vinterberg

Tilknyttet styrelsen

Advokat Claus Arup

Ambassadesekretær Niklas Eriksson

Skuespilleren Nis Bank-Mikkelsen

Udgiver: Selskabet Bellman i Danmark,

adr.: c/o Ellekrogen 28, 2950 Vedbæk

www.bellman.dk

Redaktion: Georg Teddy Amsinck, Hen-
rik Vinterberg og Søren Sørensen (ansv.)

Layout og tryk: Erik Harbo Redaktions-
udvalg: Selskabets styrelse

Eftertryk er velkomne mod kildeangivelse
ISSN 0909-7732

(17 numre) 100 kr.

Erik Harbo: Bellman om kroer, kvinder og Ka-
rons båd (17 numre) 80 kr.

Bengt Ole Lindberg: Balladen om Ulla 80 kr.

Andre bøger:

Beiträge zu Bellman, Heft 1: 2001 50 kr.

I. Simonsson: Bellmans värld – 100 kr.

Søren Sørensen: *Skoel bette pieger* 50 kr.

Søren Sørensen: *Sophienholmsonetter* 30 kr.

**Medlemspriser. Forsendelsesomkostnin-
ger betales af medlemmet.**

Henvendelse til Ole Simonsen,
Bringetoften 33 3500 Værløse tlf. 4497 6059
olesim@post.tele.dk